

דבר חודש בחודשו

מתורתו של הגאון הגדול רבי יואל שורף שליט"א
רו"מ ישיבת דבר ירושלים ומרבני שכונת נעלות דפנה

גליון 9
סיון תמוז ע"ח

האם מותר לצום בי"ז תמוז ושאר צומות שתקנו על החורבן?!

הכותרת וודאי תתמיה את הקורא, אך השאלה ששאלו אנשי הגולה בזמן בית שני 'האבכה בחודש החמישי'! הוא אב, חוזרת בזמננו במשנה תוקף, אף שאין כוונה לשנות חלילה את ההלכה הנהוגה, בכל זאת עלינו לבחון את העניין, ואולי גם יש תוצאות הלכתיות כגון במקרים של עניינים רפואיים שהצום קשה להם בעיקר מעוברות, שהגרי"י פישר חשש לפיקוח נפש אצלן מפני חולשת הדור! ויש שחששו לדבריו! לצרף את מסקנת הדברים דלקמן שיש יותר להקל בימינו.

לאור מה שמבואר בגמרא שבת [סג, א] 'אמר שמואל אין בין העולם הזה, ובין ימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד' (מובא ברמב"ם הל' תשובה ט' ב') ובגמ' ראש השנה [יח, ב] שם במשנה כתובים הזמנים שהשלוחים היו יוצאים להודיע לגולה, מתי קדשו את החודש בארץ, ויוצאים גם באב על ט'-באב, ובזמן שבית המקדש היה קיים היו יוצאים גם על אייר מפני פסח שני. ושאלו בגמרא, למה לא יוצאים גם על י"ז בתמוז וי' בטבת? והתשובה הייתה, שהיות וזה תלוי באם רצו לצום לכן לא יצאו לצורך זה. כי בנביא (זכריה ח') ענו לשואלים: אם להמשיך לצום בט' באב כמו שהם נהגו בזמן החורבן, אף בזמן בית השני שהמקדש כבר היה קיים אבל לא היה במדרגתו של הבית הראשון!

דבר המערכת

זכינו וכבר הגיליון התשיעי רואה אור, ורבים מתעניינים בו. מכיון שנתקלנו בבעיה תכנית ללא אפשרות להכין את החומר מידיית הננו מביעים את התנצלותנו על השגיאות, מחוסר הזמן לא יכולנו להגיה את הגליון ולעבור עליו בכדי לוודא שהוא נקי משגיאות עמכם הסליחה.

תרומות יתקבלו בברכה.

בברכה
מא 298

עלון זה נדפס
לזיווג הגון
אליהו בן חנה
ויזכר בת חנה

ולעילוי נשמת
יעקב בן ישראל

וזה הייתה התשובה: 'כה אמר ה' צ' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ושמחה וגו'. דייקו בגמרא את לשון התשובה: קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה? אמר רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום לששון ולשמחה! [ואסור לצום ולהספיד] יש גזרה - צום! אין שלום ואין גזרה - רצו מתענים רצו אין מתענים. אי הכי ט'-באב נמי [לא רצו לא יצומו כי זה תלוי ברצון] שאני ט'-באב הואיל והוכפלו בו צרות [לכן קבלו והתחייבו לצום אף שהיה תלוי ברצון].

רש"י מפרש כמו שמשמע הפשטות של הסוגיה; שהגמרא מבארת את המשנה שמדובר אחר החורבן ו"שלוש" "שארין יד עכומ"ז תקיפה על ישראל". והרשב"א בעין יעקב כתב: "שיש שלום - ישראל על אדמתן. אין גזרה ואין שלום שישראל בארץ האויב אלא אין גזרת מלכות רצו מתענים רצו אין מתענים". ואם כן כשאנו בארץ ואין שלטון זר עלינו לכאורה {כי שלום אינו כינוי למקדש באף מקום ובהכרח שלום הוא עניין בפני עצמו}, [ואין להחשיב את השלטון החילוני כשלטון עכו"ם שהרי הרמב"ם בהלכות חנוכה כתב על נס חנוכה 'וחזרה מלכות לישראל יותר ממאתיים שנה' ושנים אלו הן כוללות את ינאי הצדוקי ואת מלכות הורדוס הרשע שלא היה ישראל גמור אלא עבד]. וראייה לשיטת רש"י הם דברי רבי עקיבא מכות [כד, ב], שניחם את חבריו על ידי ההבטחה שיקוימו דברי הנביא זכריה: 'עוד ישבו זקנים וזקנות חוצות

עלון דבר חודש בחודשו 9

[ה, ב] ורחץ בייז תמוז בקרונה של ציפורי וביקש לעקור ט'-באב ולא הודו לו [אולי סברו שאין זה מספיק להיקרא שלום, או סברו שתלוי השלום במקדש כהרמב"ן והר"ח. אמר לפניו רבי אבא בר זבדא: לא כך היה המעשה אלא ט' באב שחל בשבת היה ודחינוהו לאחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה. אמנם התוס' פירשו את הדברים לא כפשטות הלשון, בגלל שנאמרו דברים חמורים על מי שאינו מתאבל על ירושלים ואוכל בט' באב. והדברים אינם מובנים: מה התימה מזה שנאמרו דברים בחשיבות האבלות, שהרי הגמרא שם היא לפי האמת שלא פסקו כמותו שהרי אם רצה לעקור הרי אין יותר דין אבלות!

רש"י שפ"י שלום שאין יד עכו"ם תקיפה לאמתו של דבר עם ישראל בכל העולם שווה זכויות כיתר האזרחים ומכל שכן בארץ. ובימינו אף התקיימה נבואת זכריה 'עוד יישבו זקנים וזקנות בחוצות ירושלים וילדים משקים ברחובותיה' ולפי דעת חז"ל מכות [כד, ב] זו היא הנחמה. אם כן לכאורה אסור לצום. וגם לפי רשב"א אסור לצום כי אנו בארץ ויתר העם מלבד באירן אינם בארץ אויב. אם כן לשיטתם צריך עיון אם מותר לצום בייז תמוז.

ועל ט' באב יש לדון עוד, אם גם יום זה נכלל באיסור הצום לדעת רש"י והרשב"א. משום שפשטות המשנה משמע לכאורה שענין הצום לא תלוי במקדש, כי המשנה מסיימת ואומרת ובזמן המקדש יצאו גם על אייר מפני פסח שני ולא מוציאה את אב בעת שהזכירה את היציאה המיוחדת בזמן המקדש. וכפירוש הרמב"ם שגם בזמן הבית צמו. אולי היה זה בזמן שלטון הורדוס שאז סבלו ההודים ממנו, והכל תלוי בשלום אבל יתכן מאד וכך מסתבר שלפי האמת לשיטתו צריך את שניהם. אבל דברי זכריה שניחמו את רבי עקיבא וחבריו לא מזכירים את המקדש.

ואם צמו גם בבית שני כפי פירוש המשניות אף שהיה מקדש, צריך לומר שצריך טעם נוסף עם היות המקדש ואולי רק בזמן שלטון הורדוס וכנ"ל.

ולפי הרמב"ן ששלום הוא היות המקדש ואם כן מה לדעתו נהגו בבית שני? אפשר שכל זמן שהיה

ירושלים... וילדים וילדות ישחקו ברחובותיה', ולא הזכיר הנביא את בית המקדש ובימינו הדברים כבר קיימים. וכן המדרש שהובא במשנה ברורה ס"י קפ"ט לבאר למה תקנו את ברכת הטוב והמטיב, שזה בגלל הרוגי ביתר שלא הסריחו ולא וניתנו לקבורה. ושם נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור אלא בימות המשיח. ובימינו שזכינו לנצח את אויבנו כמה פעמים וכבוד ישראל גדל בגלל זה. וכלשון הגמרא מגילה [יז, ב] מלחמות נמי אתחלתא דגאולה הן.

אלא שהטור הביא את הרמב"ן שביאר ש"שלום" זה שבית המקדש קיים וכן הר"ח. ולדעתם בזמן המקדש לא יצומו בחודש אב. והריטב"א כתב שבית המקדש קיים ויש שלום! ואולי כיון לדברי הרמב"ם שגם בבית שני צמו על חורבן המקדש (ואולי זה משום שלא הייתה יד ישראל תקיפה תחת הורדוס אבל זה סותר את דבריו בעניין חנוכה. שגם שנות הורדוס הם חלק מנס חנוכה, ואולי כעין דברי הרשב"א ובחוץ לארץ צמו גם בזמן הבית). ולפי שיטתם רק כשיבנה המקדש אז יהיו לימים טובים! ועל זה כנראה סומכים לצום גם בשאר צומות.

ואכן בספר עזרא הצהרת כורש מדגישה את המקדש: 'והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלים אשר ביהודה מי בכס מכל עמו יהי אלוקיו עמו ויעל לירושלים אשר ביהודה ויבן את בית ה' אלוקי ישראל' (אמנם בדבר ה' לכורש בספר ישעיהו [פ' מד] כתוב 'לאמר לירושלים תבנה ולהיכל תיווסד'. הרי שגם בניין ירושלים חשוב. וירושלים בימינו גדולה במידה שמעולם לא הייתה כמותה, והיא אפילו גדולה מפריז בשטח בחמישים אחוז!)

אבל עיקר האבלות היא על המקדש כמו שנאמר ברכות [ג, ב] שלוש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר שואג הקב"ה כארי אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות. ובגמרא חגיגה [ה, ב] שעל חורבן הבית כביכול גם הקב"ה בוכה.

והם יפרשו את הגמרא לא כרש"י ששלום יתכן גם בלא מקדש. למרות שפשטות הגמרא היא כרש"י וקצת ראייה ממה שרבי הנשיא שבזמנו הונח לישראל מהגזרות הקשות של רומא, רצה לבטל חלק או כל האבלות כדברי הגמרא מגילה

עלון דבר חודש בחודשו 9

לכן כינו אותו בשם הליל מצרי אוסירק, סאדם חוסין שקרא לעצמו נבוכדנצר השני [כדברי הגר"א מעלות אליהו בלק שיקום לתחייה ויצטרף לאויבי ישראל באחרית הימים, אמר: למה לי שם אליל מצרי, וקרא לו תמוז שהוא אליל המוות הבבלי. וכיוון שב- 17 ביולי הוא תפס בתמוז את השלטון ויולי הוא תמוז לכן כינה אותו 17 בתמוז] היינו שרצה חלילה לעשות לעם ישראל י"ז חדש. והרי הסיבה לחורבן ירושלים ב"ז בתמוז, כיוון שבאותו יום נשברו הלוחות ואבדה מעלת קבלת התורה [שהייתה באמירת נעשה ונשמע~ וקבלנו שני כתרים האחד כנגד נעשה שנלקח עשו והכתר השני כנגד ונשמע שנלקח מישמעאל]. בגלל חטא העגל [שלפי הזוהר היה חציו שור וחציו חמורו ביאר בעל ספר התמונה שור-עשו, וחמור- ישמעאל] וחרבה העיר פעמיים על ידי בבל כנגד גלות ישמעאל- בארצות האיסלם והשני היה על ידי רומי – הגלות בארצות הנצרות. ואנו בחסדי שמים הרסנו את התוכנית זו בזמן שבועות [בדיוק-ערב שבועות באותו יום שאמרנו נעשה ונשמע]! כך בזכות עולם התורה שפורח בארץ, נסגר המעגל: שבועות שלנו נהרס ב"ז בתמוז. וי"ז בתמוז שהכין אויבנו נהרס –בשבועות. ובמיוחד לפי בעל האור שמח שבהצרת סן-רמו על הקמת בית לאומה היהודית בארץ סר פחד הג' שבועות שהיו בזמן הגלות.

מאורעות התקופה

ומחץ פאתי מואבי-שיקום שבת כדרך הקמים בדרך הטבע אם לא יזכו לגאולה של יוארו עם ענני שמיא', אז הגאולה תהיה בדרך 'עני ורוכב על החמור'. ויעשו את מה שכתוב 'ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת'.

בשנת תש"ס החלו שיחות ברק-ערפת על נסיגה כוללת מהשטחים השיחות החלו בטי' תמוז שזה לפי הבבלי זמן חורבן ירושלים בראשונה ונכשלו ב"ז בתמוז, זמן החורבן הראשון לפי הירושלמי, והשני לכל הדעות. ולאחר מכן עלה שרון להר הבית ופרצה אינתיפאדת אל-אקצה. בשנת תשס"ו אחר חטיפת גלעד שליט בכ"ט סיוון יום יציאת המרגלים ובהמשך חטיפת רגב וגולדווסר הי"ד ללבנון ביום עשיית העגל ט"ז תמוז.

הבית לא צמו ולא שלחו שלוחים בחדש אב וממילא צריך להבין כך, אף שלא נאמר במשנה בפירוש שבזמן הבית לא שלחו שלוחים.

והנה בשולחן ערוך (או"ח סי' א') ראוי לכל ירא שמים להיות מיצר וחרד על החורבן וכתוב הטור חורבן הבית ופיזור האומה בגלות. ואם נאמר שטעם הפיזור אינו שייך כי הגרים בחו"ל גרים מרצונם ואין זו גלות חורבן הבית עדיין קיים.

ושני דברים יוצאים מהאמור שבימינו יש להקל יותר לחולים ולמעוברים כי לכאורה יש אוסרים את הצום. דבר שני השנה שחלים הצומות בשבת יש לאכל בשמחה על ההווה, ולמחרת לצום ולהתאבל על חורבן המקדש. ועל ירושלים של מעלה שעדיין בעוונות מנותקת מירושלים של מטה אך שירושלים של מטה נבנית ב"ה כמו שלא הייתה מעולם. וגם יש לקחת בחשבון שכל שינוי מהנוהג עלול להביא תקלות חמורות ולכן לא מקילים אף שיש מקום להקל כאמור. ואולי ב"ז שחל בשבת אף שלמחרת צמים, ביום שבת עצמו להודות לה' על המציאות החדשה?

רמז גדול לצורך להתבונן מחדש כיצד לנהוג באבלות החורבן. מה שקרה בשנת תשמ"א עם הריסת הכור האטומי שהיה בגדד. ששמו היה י"ז בתמוז! [נסיבת הדבר שסובבה ההשגחה העליונה שיקרא כך, הצרפתים שבנו אותו ידעו שמטרתו רק להשמדה המונית ולא לצרכי שלום.

חודש תמוז מתקרב לקראת ימי הדין, השם תמוז הוא נוטריקון: ת'י'ש'ו'ב'ה מ'י'ש'מ'ש ו'י'ב'א ז'י'מ'נ'ה. אמנם (ביחזקאל ח') כתוב על האליל תמוז שהיו נשים עובדות לו בבית המקדש והיו מבכות אותו משום שהוא אליל המוות הבבלי, והיה עשוי נחושת ועיניו מעופרת והיו מחממים אותו והעופרת ירדה כטיפות והיו אומרת הוא בוכה כי הוא רוצה קרבנות נוספים (רש"י שם).

בטי"ו לחודש יום פטירת אור החיים הקדוש על קברו התפללו כאשר רומל עמד בפתחה של הארץ ושם זכו לחוש כי הישועה תבוא ונפלא מאד מה שכתב בשונה מכל האחרים שכתבו שארמילוס הוא יהיה המתנגד למשיח בן יוסף. והוא כתב במקום זה רומולוס [בפסוק: 'קם שבת ביעקב

עלון דבר חודש בחודשו 9

בשטחים ורשות חמס בעזה ומאז אי אפשר היה ללחוץ יותר מדי לסגת מהשטחים ששחררו במלחמת ששת הימים. ועוד, הטרור העזתי הביא לכך, שחלום הבלהות לוותר על שטחי ארץ ישראל יביא שלום! הביא ליקיצה מכאיבה אבל טוב מאוחר, מאשר להישאר בחלומות ההזויים של השמאל.

למחרת ביי"ז תמוז פרצה מלחמת לבנון השנייה שהיא ביטלה את תכנית ההתכנסות של אהוד אולמרט למסור כמעט את כל השטחים לערבים.

וגם להפך בשנת תשס"ה ביי"ז תמוז נסגר גוש קטיף ולמחרת ט' באב החל הגרוש והריסתו. בסופו של דבר היה זה מעשה פשע נגד התושבים, אך גם בזה היה דבר חשוב, שזה גרם שהפלשתינים התחלקו לשניים; רשות פלשתינית

ביאור ענין שכינתא בגלותא

הרבה חילול שבת. וכן הפסקנו למחות נגד התעובות. והאור החיים כתב שמי אינו מוחה הוא כחוטא עצמו,

גם הדלקת נרות לכבוד שבת ביום טוב שחל בערב שבת מדליקים נרות ומברכים כאשר הנרות לא תורמים מאומה לאור ממש כמו שאמרו נר בצהרים מה תועלת בו. ואף ביום ששי רגיל, אם לא מדליקים את החשמל יחד עם הנר לכאורה זו ממש ברכה לבטלה. ואם הנר הוא סמוך לשולחן אמנם הוא מוסיף אווירה אבל לא אורה ומניין שמברכים על תוספת אווירה? בשולחן ערוך כתב רק הרמ"א ולא המחבר ולכן רק לבני אשכנז מועיל נר שבת במקום שיש עוד נר, וגם זה רק אם יש תוספת אורה שבמציאות אינה קיימת בעת שחשמל דולק. זו דוגמה אחת מיני רבות שרבנו תמה על המנהגים הקיימים וניסה לפרסם שמי שמשמש בשבת לא בגנראטור, גובל הוא בחילול שבת. ומה שצריך לעשות זה להדליק ביום טוב הסמוך לשבת במטבח שלא הדליקו חשמל כדי שהנרות אכן יוסיפו שם אורה! או יסדר שעון שידליק את אור החשמל מאוחר יותר ובניתיים אור הנרות יאירו את החשיכה.

רבנו נתבקש לבאר את הנושא שעלה הרבה פעמים של שכינתא בגלותא שזה לדעתו עיקר האבלות בזמננו. בענייני הלכה שאנשים לא חושבים מה שעושים נגד ההלכה ואלו דברים שניתן לתקן, לדוגמה השריפות בעוטף עזה הן כפי שאמר בגמרא שבת [קית, א] בגלל חילול שבת ואנו עלולים לטעות ולזרוק את האחריות על חילולי השבת של המדינה בתיקונים ברכבת. שדרך אגב, שכמו שקרה למשחן שהעבירו אותו בשבת בשנת תשנ"ט נסדק ולא היה ראוי לשימוש כך קורה לרכבת שלא מצליחים לעמוד בזמנים שהיו נחוצים אילו לא חיללו שבת. וכך הכינרת המתייבשת, והמילים: 'ועצר את השמים' בגימ' חילול שבת. מצעד התועבה שמתגאים ר"ל בחטא החמור והנה שם החטא החמור הוא בגימ' השווה לגימ' של המילה 'שריפה' ועם 2 הכולל שווה לגימט' של המילים עפיפון אש. והנה בשבת אנו מאירים את הבית בתוספת אורה לכבוד השבת באותו רגע אנו מוסיפים צורך להגביר את ייצור החשמל שכולו נעשה תוך חילול שבת. וזה מצטרף למה שלא הזזנו את מדורות ליל ל"ג בעומר כשלי"ג בעומר חל במוצאי שבת וגרמנו

על המדף

שני ספרי אבלות החורבן של רבנו האחד עוסק בענייני המקדש והאבלות והקשר לארץ עליו באגדה. והשני בדיני האבלות כמו תיקון חצות קריעה על ראיית החורבן של המקדש. אבלות בין המצרים וחודש אב, ושאר מנהגי האבלות שיש לנהוג בכל השנה. מבט על האבלות בימינו שאנו ב"ה בירושלים. וחשיבות האבלות גם בימינו. את ספרי רבנו אפשר להשיג בחנות "יש-כיסוי" [סריגת שורץ לשעבר] מלכי ישראל 1 י-ס]

הודעה לציבור שוחרי התורה

לאור הביקוש הרב של הגליון לאזורי הארץ, נדרשים אנו להדפיס את הגליון לעיתים דחופים, ובכמות גדולה יותר, וידוע הדבר שאין הקומץ משביע את הארי, אין הבור מתמלא מחוליתו והדברים ידועים שהדבר מצריך ממון רב וטירחא רבה אי לכך ובהתאם לזאת אנו מבקשים מציבור הקוראים להשתתף בהוצאות הגליון.

ניתן להקדיש את הגליון לע"נ רפואה וכו'... לתרומות והקדשות ניתן להתקשר: 058-3258278.

לקבלת העלון במייל לתרומות ותגובות: אש"ל – איגוד שומעי לקחו של רבינו: eeguds@gmail.com